

ПРОГРЕСИВНО - РЕВОЛУЦИОНЕРНАТА ДЕЈНОСТ НА

ПЕТАР ЗДРАВКОСКИ - ПЕНКО

Кога се зборува за историјата на Прилеп и Прилепско, кога се зборува за крвавите настани од Народната револуција и организационите подготовки за вооружено востание, во нашите срца се будат спомени за светлите ликови на херои, револуционери, првоборци кои што ги израсна Прилеп, градот првоборец, херој и се од себе дадоа за оваа напачена, в крвје облеана земја да биде слободна.

Меѓу многуте ликови на првоборците е и ликот на Петар Здравковски- Пенко, просветен работник, револуционер, организатор, човек кој што со сето среце, со сета душа и се посвети на револуцијата на својата сакана земја, а умре далеку, далеку од неа, најсовесно вршејќи ја својата должност на амбасадор на СФРЈ во Либан.

За неговата револуционерна дејност, за неговите заслуги, нека посведочат многуте признанија: Партизанска споменица 1941, Орден Братство и единство, Орден Заслуга за народ, Орден за храброст, Орден на Републиката со сребрен венец, Орден Финско високо одликување, Орден Легија на честа и др.

Пенко беше народен човек со секого близок, пристапен, секогаш расположен за хумор. Со својата визионерска моќ можеше да ги согледа политичките настани и да проникне во нивната суштина.

Тој знаеше да ги собере луѓето околу себе, да им ја објасни политичката ситуација во која се наоѓаа да им помогне организирајќи ги, не жалејќи ни труд ни време. Затоа историјата на Прилеп, Преспа и Напредното учителско движење нераскинливо се сврзани со животниот пат на Пенко Здравковски.

Роден е во сиромашно селско семејство на 4.XI.1912 година во Прилеп. Уште со првите несигурни стапки ја освети сиромаштијата и невремето од животот врз својот грб кога беше принуден, заедно со својот татко Бошко, мајка му Купена, браќата Сотир и Борка и сестрите Блага и Цветанка да оди по нивните работејќи полски работи и тутун од рани зори до касно во ноќта. Желбата за учење и сознание растеше во него. Пенко со секое завршено одделение ги носеше свидетелствата полни со одлични оценки. Така се нижеа години.

По завршувањето основно одделение и прогимназија се запишува во Учителската школа во Прилеп, а ја завршува во Белград во учебната 1931/32 година. Ова е време кога во Белград владееше најголемо безредие и безвластие на диктаторскиот режим. Демократските сили водеа борба за слобода. Се беше на нога. Полицијата не можеше да ги смири масовните демонстрации на студентите, работниците- борбата на народот.

Во ова време во Белград Пенко контактира со напредните студенти и се вклучува во нивната борба. Овие контакти и настани ќе бидат патоказ и ќе одиграат многу важна улога врз животниот пат на Пенко, врз неговото идејно определување, зошто Белград за Пенко не беше само школа за стекнување на знаења, туку и школа за прогресивно револуционери корени кои што се всадуваа во него и ќе пуштат стебла, а покајно ќе се разгранат и ќе дават плод.

УЧИТЕЛСКО - ПРОГРЕСИВНА ДЕЈНОСТ

По завршувањето на Учителска школа, како солиден ученик, Пенко одма добива служба ад Министерството за просвета во село Грнчари-Преспа во учебната 1932/33 година.

Уште со доаѓањето во село Грнчари за учител, започнува неговата стихийна прогресивна дејност со учениците.

Наставата ја изведуваше на мајчин - македонски јазик, а нам ни велеше ако дојде некој, ревизија, да зборуваме српски. Часовите од веронаука ги заменуваа со други часови.

Уште тогаш не учес дека се гледонци дека да се работи. Често му правеа ревизија, но одма го обавестуваа неговите пријатели и ништо не можеа да му најдат, бидејќи припремен ги дочекуваше. Се секавам, едно утро, некој го обавести дека ќе се врши претрес на училиштето. Тој одма собра некои книги, ги стави во торбето на ученикот Стрезо Китанчески и му рече: "Бегај брзо", а нам ни рече да не се плашине. Пенко на сиромашните ученици и на оние без родители им купуваше разни помагала. Секоја вечер ги посетуваше родителите и им помагаше во нижење и пеглање на тутунот. Сите од нашата, па и од другите генерации, што не воспитуваше станавме борци и покасно во 1943/44 година пак заедно со него се боревме против непријателот. И денес му сме благодарни за се што строи за нас и никогаш срцата наши нема да го забораваат - велат неговите ученици од првата генерација.

Така Пенко уште од мали своите ученици ги задојуваше со прогресивното за здобивање права на сиромашните селани кои деноноќно работеа, а за нив ништо не остануваше.

И покасно, како младинци, пак ги собираше учениците околу себе во училиштето. Тука се читаше прогресивна литература, се формираа културно уметнички секции - драмска секција. Во оваа секција

1. - Живко Стефаноски, Живко Митрески, Евда Митреска и др.

- секавања се спремаа драмите: "Печалбари", Македонска крвава свадба" и др. Потоа се формираа хор и пејачки групи, со цел на се збирај и другата младина. Така во 1939 година, без директива на некој или форум од повисоко раководство, Пенко ја формира групата СКОЈ која во почетокот беше од три члена: Ѓорѓи Шушески, Милан Шушевски и Живко Стефаноски, а покасно влегоа и поголем број младинци. Често се држеа состаноци прикриени со пробите на секциите. Ова е првата скоевска организација во Преспа со која што раководеше Пенко, а покасно се формирани и во другите места. На состаноците што ги водеше тој се дискутираше за помасовно опфаќање на младината во организацијата, за прогресивно делување врз неа, проучување на летоци во врска со нападот кој се вршеше во тоа време од Италија, Албанија, Грција, за опасноста од продирањето на фашизмот./2

Во 1935 година, по враќањето од војска, за време на мајските избори, Пенко зема активно учество во изборите, бидејќи има голем авторитет меѓу луѓето во селото, допринесува да се собори големиот столб на големосрпската реакција - Крсте Сиревски.

На изборите во декември 1938 година пак зема активно учество на страната на опозицијата, затоа на кратко време е преместен во село Џозен - Србија, а потоа пак се враќа на старото работно место во 1939 година.

ДЕЈНОСТА ВО УЧИТЕЛСКОТО ЗДРУЖЕНИЕ

Уште во 1937 година Пенко припаѓа во напредната група, така наречена "Треќа група младих учитеља". Во оваа група активно работи меѓу учителите и поради неговата активност, тој е член на раководството на тогашната Вардарска бановина.

2- Живко Стефаноски - секавања

Оваа група беше тесно поврзана со работничкото движење. Преку неа се спроведуваше линијата на КПЈ, се расклинкуваше раководството на Југословенското учителско здружение на чело со Димник, кој ја спроведуваше политиката на антинародната влада/3

Пенко Здравкоски со својот колега Ѓорѓи Иваноски во 1939 година, на изборите за управа на Учителското здружение успеваат во Преспанска околија да бидат изборени напредни активни учители. Го изборите приготвуваат два реферата, "За економската ситуација", и "За просветно културната работа на село". Овие реферати со голем успех беа читани пред учителите.

Во 1939 година формиран е учителски актив од тројца учители комунисти така наречен "Актив на Вардарска бановина". Во овој актив членови беа: Пенко Здравковски - учител од село Подмочани, Анка Обукина - учителка во село Цапари и Миљкан Тодоровик - учител во Тетовско. / 4

Овој актив имаше за цел успешно да ја раководи партиската работа, организираше на состаноци со учители комунисти за цела територија на Македонија т.е. Вардарска бановина. Активот, во кој докасно влегоа и други учители, одржа неколку илегални состаноци. Првиот илегален состанок е одржан во Битола, потоа во село Тредно Егри-каде беше разгледувана улогата на учителите комунистите, и беа донесени заклучоци за понатамошна работа околу масовувањето на напредното учителско движење и да се собере што поголем број учители во Партијата. Трет илегален состанок е одржан во Скопје, каде што активот барае следење на најновите настани, објаснување на народните маси и запознавање со директивите на КПЈ. На сите овие состаноци присуствуваше Петар Здравкоски-Пенко и многу допринесе со свои погледи и искуства. /5

3.- Ѓорѓи Иваноски - Учесници и сведоци, страна 500

4.- Напредно учителско движење, страна 48

5.- Напредно учителско движење во Македонија, стр.31,40,50

Во јануари 1940 година Пенко Здравкоски учествува во Белград заедно со другите колеги, на "Педагошка недела", а преку летото 1940 година учествува на партискиот курс на напредните учители во Сијеринска Бања кој го раководи Светозар Вукмановиќ Темпо. /6

Покрај оваа ангажираност, во ова време Пенко Здравкоски соработува во весникот "Наша реч", го растура овој весник, пишува статии, а посебно се задржува на проблематиката за состојбата на просветните установи во Македонија, за неписменоста кај луѓето, за текотиите во селските училиште и др. /7

ДЕЈНОСТА СО СЕЛАНИТЕ

Покрај работата во учителското здружение Пенко беше многу активен и во селото. Тој имаше постојани контакти со селаните, Помагајќи им во полските работи или на вечерите на верските празници, го користеше времето за дискусии за политичката ситуација, за правата на селаните. Нарочно овие дискусии ги водеше со понапредните селани, луѓе кои што во тоа време се враќаа од печалба, од Северна и Јужна Америка, кои што работеа по фабриките и беа запознати со штрајковите и демонстрациите, со работничкото движење во светот. Тие знаеја дека Комунистичката партија е партија на работниците и селаните. Пенко е иницијатор за формирање на првата набавно-продајна задруга во селото Подмочани. Со цел да се збираат селаните на вечер, да се агитира, да се популаризира КПЈ во 1939 година е отворена оваа задруга. Бидејќи за отворањето на задругата беа потребни средства, Пенко даде од своите примања, а исто така со свој допринос учествуваа и селаните. И навистина -Целта се остваруваше. На вечер доаѓаа селаните и младината во задругата, се читаше весникот "Политика", се читаа поените "Бели Мугри од К.Рацин на македонски јазик,

6. - Учесници и сведоци, страна 500

7. - ИМП -Скопје, страна 31,40 и 50

Се дискутираше за политичката ситуација и др. Во почетокот претседател беше Пенко Здравкоски.

"Нашата работа со Пенко беше усредсредена на тоа, селаните да сватат дека интересите на целиот југословенски народ се заеднички и нивната борба за подобар живот и национална слобода мора да биде заедничка". 8/

Додека во почетокот неговата прогресивна дејност е стихийна сега постепено тој работи организирано, често во училиштето кај Пенко доаѓаа напредни луѓе, се држат состаноци, се чита марксистичка литература која Пенко ја носеше од Прилеп. Некаде во почетокот на 1939 година Пенко Здравкоски, Ѓорѓи Иваноски, Панде Ристески и други почнаа да ги шират идеите на комунизмот, а по завршувањето на учебната година работеа поорганизирано. Во ова време е формирана партиска келија со понапредните луѓе, печалбари од Америка и други места, луѓе кои што се задени со напредни идеи. Оваа келија ја домира Пенко Здравкоски и Ѓорѓи Иваноски и е прва келија во Преспа.

Меѓу поважните состаноци кои што се држеа во училиштето, во село Подмочани, кај Пенко е состанокот одржан во 1939 година. На овој состанок учествуваше Благо Орландик како илегалец, а присуствуваа, покрај Пенко членовите Мите Богоевски, Милан Гапа, Панде Белчевски, Киро Бутка, Ѓорѓи Иваноски, Мите Гајтан и др. Овој состанок одигра голема улога во формирањето на келиите, зошто на состанокот Орландик носеше шема каде што беа прикажани келиите, како гранки, а од нив пуштени кругови -СКОЈ-младина. Тогаш беше поставен задаток да се формираат келии во други места. Одма по овој состанок се одржа состанок во училиштето во село Златари каде беше присутен Пенко Здравкоски, тогаш се оформи партиската организација во село Златари./ 1.

8. - Ѓорѓи Иваноски
9. - Ѓорѓи Иваноски - секавана
10. - Мите Гајтан - стенографски белешки -Ресен . ИНИ

Оваа работа од Пенко беше забележана од партиската организација во Битола и во Ноември 1939 година беше примен за член на КПЈ заедно со својот колега Ѓ.Иваноски. Одма му беше поставена задача да формира партиски организации во селата на Преспанска околина. Затоа беше свикан хитен состанок кој се одржа во Ресен, а на состанокот присуствуваа, покрај Пенко Здравкоски и членовите Ѓорѓи Иваноски, Јонче Трпоски, Крсте Јонев. На овој станок беа разгледани партиски прамања: плаќање на чланарина, работа со селаните и младината, бојаснување целите на КПЈ и др.

При крајот на 1939 година формирано е раководство- повереништво во кое покрај другите членови беше Петар Здравкоски, Мите Богоевски и др.

Пенко заедно со овие другари функционираше по селата, формираше партиски организации, растураше летоци, вршеше агитација и појаснување на политичката ситуација, со еден збор ги извршуваше директивите кои што се јавуваа преку Битола. Така во 1940 година се формирани партиски организации во повеќе села. Ова раководство прерасна во околиски комитет, а во почетокот на јуни и во Комитет. Исто така беа формирани активи во Ресен и селата и беше воспоставена врска помеѓу овие активи. Во 1940 година партиската организација во село Подмочани активно работеше. За да се запознаат со работата на оваа партиска организација во Подмочани доаѓаат другарите Благоја Фотев, член на партиската организација во Битола и Ѓеро Иваноски - Тиквар, член на Покраинскиот комитет на КПЈ за македонија./11

Со оваа прогресивно- револуционерна дејност во Преспа, Пенко се бави до 1941 година кога е преместен на работа за учител во Прилеп.

ИДЕЈНОСТА НА ПЕНКО ВО ПРИЛЕП

Додека беше Пенко во Преспа, во Прилеп постоеше прогресивно движење. Ова движење, дејствувањето на КПЈ, сталните контакти со интелектуалците, за време на ваканциите, ќе одиграат важна улога врз идејното оформување на Пенко, а неговото сознание и искуство ќе го пренесува врз идејноста на помладите генерации.

- 1936 година беа општинските избори во Прилеп. Напредната младина, интелектуалците и работниците се организираа за избори. За да се подготват изборите и да се истакне кандидат на македонската напредна мисла, беше избрано раководно тело. Во ова раководно тело покрај Глигор Тодоски, Рампо Левката, Кузман Јосифоски, Методи Соколовски, Љубен Лапе, беше и Пенко Здравковски. Тогај се дадоа контурите на МАНАПО.- (Македонски народен покре.)

Пенко активно учествуваше во изборите и тоа завршија со наша победа, иако само морално победивме. Постоеше школа за резерва на фаципитомци. Пенко беше организатор на тие питомци. Тој секој момент го користеше за агитација меѓу војската, иако беше опасно да зборува тој зборуваше за демократско федеративни прашања и најдуваше начин тоа да го стори / 12

- 1941 година Пенко е назначен за учител во Прилеп. Тој целата активност ја усредоточува во Прилеп и Прилепско. Со неговото доаѓање одма е вклучен во партиската организација, како поранешен член на Партија. Во тоа време, покрај другите, постоеше интелектуална келија. Нејзини членови беа: Коле Чашуле, Крсте Црвенкоски, Круме Јаско, Благоја Корубин и др. За секретар на оваа интелектуална келија беше избран Пенко Здравковски. Во втората половина од 1941 година Пенко учествуваше во сите подготовки за вооружено востание; одеше во прилепските села, агитираше, создаваше партиски организации, собираше народна помош. Со својата комуникативност организаторска моќ ствараше партиски симпатизери / 13

12- Киро Миљоски - секавања

Пенко не дејствуваше за револуцијата како единка. За неа работеше целата негова фамилија браќата, сестрите и куката беа заактивирани во борба за слобода. Во куката се држеа илегални состаноци на Месниот комитет, на Интелектуалната келија, таа служеше како сфивалиште на илегалци. Домот на Пенко се наоѓаше, во тоа време, некаде при крајот на градот и не беше изложен пред очите на луѓето, затоа беше сигурен, со еден збор тоа беше една од сигурните куќи. Од оваа куќа првите илегалци излегоа умте од 1941 година Борко Талески и Мазо Филиповски- Лавски. Исто така тука илегално престојуваше Цветко Узуновски - Абас. Длабокото пријателство, на Пенко Здравковски и Цветко Узуновски, покасно во 1943 /44 година, кога ќе се најдат заедно во Преспа, ќе одигра доста значајна улога.

- Кога дојде кај нас Цветко се претстави како учител. Преку денот седеше горе, читаше револуционерна литература и се хранеше со тоа што се имаше во куката. Навечер доаѓаше долу меѓу нас. Беше ладно. Една вечер, кога слезе долу за да се стопли, татко ми ни рече: Донесете го гувечот". Цветко се зачуди и си помисли: "Гувеч, ќе се касне нешто убаво ва вечера, меѓутоа го внесоа гувечот, а тоа беше старински мангал со жар. Кога го виде тоа, Цветко се изнасмеа и ни кажа на што помислил. /14

Исто така како илегалец во оваа куќа престојуваше и Борко Темелковски. Борко Темелковски повеќе пати престојуваше во домот на Пенко, поготово кога имаше состаноци на Месниот комитет. Во оваа куќа тој доаѓаше или наутро в зори и по цел ден остануваше, или на вечер ќе дојдеше, а по цела ноќе ќе останеше. Еден ден татко му на Пенко, Бошко, рече: "што прави овој човек, дојди в, зора, излези на

13 - Вера Ацева - секавања

14 - Борко Здравковски- брат на Пенко

вечер, дојди на вечер- остани до касно, исто како некој лилјак". Ова како да му беше како повторно кретевање на Норка, му остана надимак "Лилјак".

Покасно во оваа кука во илегалство престојувале Кире Гаврилоски, Цане Коњарец, Митко Цветаноски и др.

-Во една есенска дождлива нок на октомври, во 1943 година, околу полноќ се слушна удирање со камчиња по прозорците на домот од Здравкоски. Се појави Борка и праша: "Кој е?" Во глумата ноќе се слушна познат тивок глас: "Јас сум Борка, отвори". Портата полека, тивко се отвори и влегоа Кире Гаврилоски, Митко Цветаноски, Цане Коњарец, наврнати до гола кожа. Одма станаа домаќините, му дадоа суви алишта и вечера. Тие во разговор кажаа дека доаѓаат од Кичево и донесоа радосна вест оти Пенко е жив. Слекувајќи ги алиштаа, Кире со смеа рече: Тргнете ги да не нападнаат кротките. Тие легнаа да се одморат, а Бошко, татко му на Пенко и брат му Борка, останаа долго во нокта да вардат. Одма, наредниот ден, го видоа Киро берберот, ги остриже, а баба Купена, мајка му на Пенко и невестата Илка ги ставија алиштата да вријат, а потоа ги искрпија. Така по три - четири дена илегалство, поткрепени овие илегалци ги зеде нивната врска./ 15

Исто така, додека се држеа состаноци во домот на Пенко, било да е тоа месниот комитет, Интелектуалната келија или други, домашните, неговите браќа, сестри, стално стражареа во случај ако дојде некој одма да им се сигнализира на оние внатре. Стравот беше секогаш присутен меѓу нив. Секој шум засташуваше. Не за себе или за домот, туку за другарите кои што решаваа многу важни проблеми за доброто на народот, за слобода на земјата.

15 - Борка Здравкоски - секавања

Ако се држеа навечер состаноци малите прозорци од куката добро се затемнуваа, им се ставаше денгови со тутун, за да не се слуша и да не пропушти ни малку зрак од слабата светлина на газујената ламба. Дрвентата порта од Здравковци деќе беше затворена, а ноќе се отвораше кога доаѓаа другарите од Пенко на состанок. По состанокот, кога си одеа, најнапред излегуваше некој од домашните да види дали има нешто сомнително, а потоа си одеа еден по еден дома.

- Летото 1941 година по наредба од бугарското министерство за просвета сите учители од Македонија, околу 600 души, требаше да заминат на двомесечен "опреснителен" курс во Софија. Со овој курс Бугарите имаа за цел да вршат масовна денационализација врз народот преку просветните работници. Месниот Комитет на КП знаејќи ја намерата на Бугарите одма завзедо став. Во куката на Пенко Здравкоски се свика илегален состанок. Сите интелектуалци беа собрани. Беше решено на акцијата да и се даде револуционерен тон, меѓу учителите, насекаде да се стапува во контакти и да не се фаќаат на бугарските провокации. Да не дозволат да дојде до големобугарштина. По овој состанок учителите и професорите заминаа за Софија меѓу кои беја: Пенко Здравкоски, Орде Печижаре, Димче Мире, Круме Тоше, Љубен Мапе и др.

Таму одма се поврзавме со другите учители, т.е. со учителите од другите градови, со еден збор се групиравме напредните учители. Собиравме помош, се вршеше агитација меѓу другите учители дека не смее да се дозволи од просветниот кадар да се напави слепи орудија, дека ова е ново ропство и дека борбата продолжува, а оваа борба ќе биде долга и крвава. И многу се успеа во тоа. Многу просветни работници се откажаа да бидат на работа во Бугарија, многу се вративме во Македонија, меѓу нив се врати и Пенко и јас /16

16 Димче Мире - секавања

Во 1941 година се случи прв јавен судир помеѓу бугарската власт и Месниот комитет во Прилеп. Пенко во својата статија "Прв јавен судир со власта" меѓу другото ќе напише:

- Првиот јавен судир помеѓу Месниот комитет и бугарската власт и првиот пораз со бугарските окупатори во Прилеп се случи некаде кон крајот на мај или почетокот на јуни 1941 година. Имено, окупаторите, во прво време, ја засилија својата пропаганда преку предавања на истакнати функционери од Бугарија и решија да отворат градска читална со библиотека во градот. За таа цел тие донесоа многу книги од Бугарија, со големобугарска, шовинистичка содржина. Месниот комитет на Партијата со директива на Покраинскиот комитет донесе одлука оваа акција на Бугарите да се искористи за расклинување на бугарските окупатори. Беше составен детален план за името и за управата на читалната. Јостанокот те-чеше како што беше предвидено, се јави за збор Борка Талески и рече чита-лната да носи име на некој истакнат македонски револуционер - "Гоце Делчев". Меѓутоа настанаа големи расправи и недоразбирања и за тоа кои луѓе да влезат во управата. Овој настап, всушност беше прва јавна акција на Месниот комитет на Партијата со бугарскиот окупатор. На него беше јасно покажано дека Комунистичката партија во Прилеп има силни корени во народот, особено меѓу младите, и оти сите тие не се плашат да се фатат во преграб со непријателите ./17

Во почетокот на ноември 1941 година, Пенко е избран за член на месниот комитет. Потоа кратко време е секретар на Месниот комитет, а го заменува Боро Темелкоски ./18

17- Пенко Здравкоски "Народен глас"-зубилејно издание од 11.10.1961
18. Стенографски белешки Прилеп - ИНИ -Скопје

Освен овие активности една од најкарактеристичните дејности на Пенко Здравкоски во 1941 година е работата во АГИПРОП/ агитација и пропаганда/.

- Контакти со Пенко Здравкоски имав од 1941 година кога дојде за учител во Прилеп. Ние почесто одевме кај него дома како илегалци. Нивната кука беше една од најсигурните. Активноста ја носеше Пенко. Една од најважните работи беа вестите преку радио. Партијата во 1941 год. доби едно радио, не се секавам од каде, кое го однесовме кај Пенко дома. Бидејќи знаеше француски и руски уште од Учителската школа, тој беше ангажиран за фаќање и умножување на вестите. Целта ни беше овие вести умножени, да се шират мугу народот, да се запознава јавноста со наста-ите во светот за војната, за завземање на градовите и друго. Овие вести изиграа голема улога и меѓу Скопевската организација. Вестите беа строго забранети, тоа беше голема конспирација, затоа беше потребно радиото да биде добро скриено и вестите да се слушаат во голема тишина./19

- Во 1941 година кај нас дома донесоа едно радио. Тоа беше скриено под кревет. Во бележникот в раце и слабата светлина што се добиваше само од радиото, Пенко слушаше вести по цела нок од Лондон, Москва, Слободна Југославија, ги запишуваше вестите во бележникот, а кога ќе се разденеше ги носеше на умножување/ 20.

- Во 1942 година ова исто радио беше однесено кај Јонче Бучинец. Пенко пак беше задолжен да слуша вести. Тој секоја вечер во исто време кога се вестите одеше во домот на Јонче, слушаше вести, ги преведуваше, а потоа ги пренесуваше во организацијата. Вестите средени се носеа на те-хничка обработка и се размножуваа ./19 а

19 а- Ратка Крстеска - Јулски, секавања

20. - Цветанка Милчиноска, сестра на Пенко - секавања.

Исто така во ова време Пенко работеше и на припремање на радиовесникот. Првиот редовен перманентен весник од втората половина на 1941 година беше радиовесникот. Кон крајот на 1941 година се реши да прерасне во постојан билтен, односно весник. За оваа цел Месниот комитет формира група во состав: Пенко Здравкоски, Боро Темелкоски, Благоја Попски и др. Оваа група имаше задача да изврши подготовки за излегување на постојан весник, за името на весникот, времето на излегувањето/неделно, месечно или на одредено време/ и за неговото уредување. Така весникот прераснува во "Народен глас" и првите броеви излегуваат некаде во почетокот на 1942 година. Пенко е раководител на комисијата за АГИПРОП на Месниот комитет. / 21

Во втората половина на 1941 во месниот комитет се создава месен воен штаб кој што дејствува како авторитативно тело. Бидејќи се констатира дека повеќето од Прилепските комунисти се млади и немаат служено војска, немаат познавање со оружје. Во оваа група, меѓу другите, беше и Пенко Здравкоски. Тој заедно со другите ги обучуваше младите комунисти како да ракуваат со оружје, своето искуство со љубов им го пренесуваше ним. Пкрај оваа работа, по окупацијата, раководи со збирање на народна помош, по паѓањето в затвор на Ратка Крстеска.

Најблизок пријател на Пенко, уште од школските денови, му беше Рампо Левката. Секогаш во слободното време беа заедно и разговараа мугу себе, за политичката ситуација, за политичките настани кај нас и во светот. Нивното пријателство беше длабоко и искрено. Кон крајот на 1941 година, во дните на борбата, се вршеа подготовки од страна на Партиската организација од Прилеп за масовен пречек на Нова Година. Дочекот требаше да се изведе по групи по куќите на

21- Прилеп и прилепско НОВ 1941, страна 330, 331

членовите и симпатизерите на ПП. Од Комисијата на АГИПРОП на Месниот комитет на ПП беше поставено, покрај веселбата, на пречеците да им се даде и политичка боја, на тој начин што ќе се водат политички разговори, ќе се пејат и рецитираат револуционерни песни и сл.

- За актуелизирање на оваа содржина му се обратив на Рампо Левката, знаејќи го неговиот талент, ако може и тој да напише нешто во стих. На тоа секогаш ведар, Левката ми постави прашање: "Колку метра да биде долгa песната?" Веќе следниот ден ја донесе песната "Бабуна" која веднаш беше дадена на техниката за умножување. Со вдахнованите поетски зборови што Левката ги редеше своите стихови, тој го подигаше духот на масите во борба против фашистичкото мракобесие. / 22

- Пенко е делигиран од прилепската партиска организација на 7. I. 1941 година на Пограниското партиско советување во Скопје и ја претставува партиската организација од Прилеп. Тој по враќањето даде исцрпен извештај од советувањето. / 22-а

- Пролетта 1942 година се вршеше реорганизација на партиската организација. При една средба Пенко му рече на Љупчо Аџимитрески дека ќе се прошири партиската интелектуална келија и ќе влезат нови членови како: Добре Јованоски, Рампо Левката, Кире Гаврилоски, Благоја Аризанкоски и др. Потоа разговараа уште кои интелектуалци да бидат опфатени и активирани, а покасно влегоа: Љубен Лапе, Димче Мире и др. Откако се прошири оваа интелектуална келија во домот на Пенко се држеа составноци. Разговорите се сведуваа околу организирање, пошироко вклучување на членовите во оваа група, со еден збор да се прифатат сите интелектуалци во еден Народно - ослободителен фронт. Пенкосите работи ги вршеа дисциплинирано, креативно / 23

22 - Пенко Здравкоски, "Народен глас" јубилејно издание, 11. X. 1961

23 - Љупчо Аџимитрески - секавања

22-а Димче Јованоски - Дабовки - секавања

И навистина Пенко секогаш беше омилен меѓу лушето, било да се тоа интелектуалци или работници. Во работата внесуваше жива работна дисциплина. Беше пристапен во секоја средина, а нарочно меѓу работниците и селаните. Тој се јавуваше како спона меѓу интелектуалците и работниците неговата жива реч секогаш авторитативно поттикнуваше за работа.

- На еден од состаноците на Месниот комитет на КП беше поставено членовите на Месниот комитет да ги посетат сите основни организации. Јас ја посетив основната организација на интелектуалците. Во оваа организација секретар беше Пенко Здравкоски. Од оваа посета, од нивниот извештај се виде дека собрале помош од 20 илјади лева од кои најповеќе дал Рампо Левката /24

Во летото 1942 година Пенко, како и многумина други учители, беше организиран за потпис и реквизиција на вишокот на житото по селата. КП успеа Пенко да биде доделен за таа работа во Мариово. Месниот комитет него го ангажира да создава партиски организации на тој терен. За извесно време, колку што Пенко престојуваше во Мариово, постигна вонредни резултати во организирање на партиски организации. И денес Мариовчани се секаваат како Пенко ги учеше да го кријат житото/25

Неговата плодна работа на комунист организатор се ширеше се повеќе и повеќе. Секаде каде што го познаваа се здобиваше со авторитет. Тој развиваше другарство на висок степен. Неуморно работеше секаде каде што му беа поставени задачи и совесно ги извршуваше. Во почетокот на септември 1942 година Пенко имаше задача повторно да замине во Мариово. Во ова време беше провалата на Јани Туфа. Тој не замина на оваа партиска должност затоа што на 2 септември 1942 г.

24. - Благоја Талески, стенографски белешки, Прилеп - ИНИ стр.177

25. - Благоја Талески - секавања

падна в затвор заедно со Илка Присаѓанка. Благоја Попов и др. Во затворот Пенко беше теретен за многу работи, беше мачен, но ништо не призна. Не пушти ни глас при неподносливите мачења, иако секој ден домашните, кога ќе дојдеа да му донесат леб, ги земаа крвавите кошули за перење.

- Кога отидов еден ден да му носам храна, беа излезени под јака стража надвор на "воздух". Пенко беше врзан со синџири на нозетениз кои протекуваше крв, заедно беа со Попов. Тие ме погледнаа и болно ми се насмеваа, лицата им беа бледи, издолжени, очите закрвавени, но во нив се гледаше храброст која гордо говореше "Не се плашаме"/26

Откако видоа дека ништо не може да се дознае, на 20 септември 1942 година заедно со другите затвореници, непријателот го однесе во полицискиот истражен затвор во Битола каде што се вршеше истрага со "посовремени" средства за мачење. И овде Пенко остана доследен, неприлеп, храбар и тврд револуционер, не призна ништо иако беше изложен на стражни измачувања. Откако проведе 45 дена затвор во Прилеп и Битола Пенко беше интерниран во Северна Бугарија село Белово- Оморташки срез каде што остана шест и под месеци, т.е. до 10.05.43 г. И во интернација Пенко не мируваше. Во безсоните ноќи мислеше на својата поробена земја на Партијата, ги слушаше офкањата и лелеците по затворите, кундаците по улиците на полицијата. Ги гледаше испиените и бледи лица на луѓето по улиците што ги сакаше. Затоа се даде на работа. Се поврза со младите напредни луѓе, организира драмска група каде ги спремаше драмите "Вода са планине", "Македонска крвава свадба" Печалбари и др. Оваа драмска група беше само маска со која ги прикриваше состаноците што ги водеше за подобро организирање и омасовување на младината.

26- Борка Здравкоски - секавања

Додека Пенко беше во интернација, целата негова фамилија беше под присмотра и опасност од интернирање. Секој втор ден се вршеа претреси во куката, но ништо не најдуваа. Домашните беа викани на сослушување, но од тоа немаше никаква корист. Молчеа како камен, ништо не признаваа.

Од интернација Пенко беше распоред за партиска работа така што веднаш по неговото враќање беше распореден во Дебарца - Кичево. На 10.05. 1943 година Пенко се враќа од интернација и се поврзува со Месниот комитет на Партијата во рилеп. Тој во почетокот добива само помали задачи бидејќи е многу компрометиран.

На 9 септември 1943 година Пенко заминува во Дебарца заедно со Ратка Крстеска и тоа во батаљонот "Мице Ацев". Тука останува околу 15 дена, а после тоа, по налог на Главниот штаб на Македонија беше испратен во позадина.

- Заедно излеговме партизани за Дебарца - Кичево. Меѓутоа ни беше ставена задача да одиме на Преспанскиот терен. Пред да замине за Преспа не викнаа Орце и Темпо во едно кическо село и не поставија за членови на II-обласни комитет. /27

Пенко доаѓа во Преспа некаде во почетокот на отковмри 1943 година, преку Грција на слободна територија во селата Љубојно, Брајчино, Наколеџ и одма се зафаќа со работа.

На 17 октомври 1943 година Пенко пишува писмо до Благоја Талески секретар на вториот обласен комитет на КПМ, во кое го известува за повеќе работи, меѓу другото дека од двата одреда, "Дамјан Груев" и "Гоце Делчев" е формиран еден батаљон "Стево Наумов" ? дека одма ја постави партиската организација, се одржаа состаноци и се поставени конкретни задачи во врска со исполнувањето на војничките обврски на батаљонот и откако се дадени други задолженија

27 - Ратка Крстеска - секавања

батаљонот е испратен на окупациониот терен / 28

Покрај работата на теренот на Преспа Пенко имаше задача да дејствува и на Албанска и Егејска територија. Тој често одеше на терените, одржуваше врска со другите терени, работеше во позадината, помагаше во техниката. Тој оформува Срески партиски комитет во состав Бугароски Јонче, Стефаноски Живко, Јовкоски Јовко. Пенко ги запозна овие челнови со работата, задачите, тешкотиите на кои што ќе наидуваат и ги упатуваше како да ги пребродат. Тој ги учеше другарите како се работи со техниката, одеше во посета на среските комитети да ја види нивната работа, да им помогне, да им даде инструкции, со еден збор ствараше и ги зајакнуваше партиските организации.

- На преспанска територија останав три месеци. Политичката ситуација беше зрела за општонародно востание, ги организиравме севаните за излегување в планина, за проширување на партиската организација и нејзиното јакнење. Во тоа време дојде Пенко Здравкоски, плен на II обласен комитет. Со неговото доаѓање работата уште повеќе се засили, иако на секој чекор се организираа блокади, така што по секоја наша позамашна акција, масовна конференција или испраќање на партизани одма настануваа блокади во селото. Пенко секоја вечер слгуваше за да види дали е тргната блокадата и да фати врски со Подмочани за да добие храна и да продолжиме со нашата работа. Како резултат на оваа работа испративме голем број на партизани / 29

Во мај 1944 година Пенко е предложен за член на Првото заседание на АСНОМ. Во извештајот до ЦК на КПМ се вели: "За Првото заседание на АСНОМ ги предлагаме следните лица од Прилеп: 1. Методија Андонов-Ченто; 2. Киро Георгиев -Дејан, ви испраќаме негово полномоште; 3. Вера Ацева - работничка; 4. Петар Тикваров - затвореник и 5. Пенко Здравковски - учител, член на II- ОК на КПМ. Има утицај во

29 - Извори, страна 104, 105

29.- Вера Оровчанец, Стенографски белешки -Ресен , ИНИ 211

чаршијата и интелигенцијата во градот и во Преспа каде бил учител неколку години / 30

Стална врска со Битола беше в.ската со Благоја Талески, Секретар на II обласен комитет. Формите на договарање им беа курирска и радио-врска . Пенко стално испраќаше писма, извештаи до Благоја Талески за положението на одредот, за чесите провали што настануваа, за апсењата и мачењата кои се вршеа над селаните, а исто така и самиот добиваше писма од Благоја Талески.

Тој беше многу загрижен за провалите што настануваа, за бугарските пропаганди кои го застрашуваа народот и се плашеа да одат в. планина, а останувајќи дома им пагаа во рацете на непријателот.

Во едно писмо до Киро Георгиевски, меѓу другото пишува: "Провалите, затишјето на фронтите, јаката непријателска пропаганда, доста влијаат на народот да го заплаши, затоа мислам да почеме со почесто издавање на летоци и радиовесник, како би ја сузбиле непријателската пропаганда и би го подигнале духот на народот, затоа ќе ни треба техника. Инаку јас сум добар само ќе си пукнам од мака со провалава и што луѓето си чекаат да ги фати полицијата / 31

Непријателот превзема се подрастични мерки, се вршат масовни апсења, стрелања, интернирања на цели семејства, во целата Преспа се осека стравот, на секој чекор игра пендракот, над секоја кука лебди смртта. Улиците се пусти и секој мисли дека утре е неговиот ред. Меѓутоа Пенко е буден и секогаш е со нив, ноќе полека се отвораат портите за него, тој ги успокојува луѓето им дава надежи. Организираните ги крие, ги носи в.планина, а другите ги организира, тој стално е на терен. Повторно организира по селата НОО, тој е неуморен. Во август 1944 година Пенко организира среско повереништво на КП составено од три члена: Живко Стеваноски, Јанко Јовкоски и

30 - Оригинал од АМ бр.112-а

31 - Извори, страна 370, 5 кн.

Панде Золески . Се одржуваа состаноци на кои се разгледуваше положбата на теренот, причините и последиците од провалите, да не се дозволува масите да бидат прпуштени на непријателската пропаганда.

Најкарактеристично за Пенко е неговото брзо политичко реагирање, неговата уметност аргументирано да се избори за сваќањата на прогресот на линија на Револуцијата и што умееше секогаш да избере јазик спрема средината во која делуваше. Пенко се одржа во Преспа наспроти многуте терори и апсења, покажувајќи пример дека и во таквите ситуации партијата мора да опстане / 32

НЕ ДАВАЈ СЕ ЖИВ В РАЦЕ

Во 1944 година редовно се среќававме со Пенко в планина.

Од него добивавме разни задачи и со задоволство и одговорност ги извршувавме. Је секавам на еден состанок, Пенко ги повика и оние луѓе што не беа определени, тој ги советува, а тие убедени почнаа да ни помагаат.

Секое слободно време не подучуваше и ни држеше предавања: "Во случај ако некој ве нападне, не давај се жив в раце на непријателот", велеше тој /33

Еве го ликот на храбриот учител Пенко, револуционер, борец кој што ги учеше своите воспитаници- млади комунисти да се борат до последна капка крв за слобода на својата земја, за братство и единство и сам се бореше рамо до рамо заедно со нив давајќи им личен пример на храброст, давајќи им партиски задачи, бодрейќи ги кога насекаде беше присутен стравот и смртта. Тој ги учеше: "Не давај се жив" - мото кое внесуваше сигурност кај борецот во борбата за слобода. Пенко совладуваше невозможни ситуации. Во него секогаш беше присутен оптимизмот и секогаш го подигаше политичкиот морал кај луѓето. Неговата плодна работа како комунист и организатор се базираше врз неговата оформеност и искуство на револуционер.

32 - Благоја Талески - секавања

33.- Живко Митрески - секавања

*Ovaj material je sa mjestnog skupa u
Prilepu - Prilep i prilepsko vo NOV a pri-
kupila ga je drugarica Dragica Krsteska,
prof. makedonskog jezika gimnazije u Prilepu.*